

MIHAI DĂNCUŞ

Adunarea nepoatelor

În cadrul tuturor ceremonialelor și riturilor din ciclul familiei (cele principale: naștere, căsătorie, moarte, dar și în cadrul secvențelor intermediare) un rol deosebit, esențial, revine femeilor din neam și/sau din cadrul comunității. Există obiceiuri la care participă exclusiv femeile atât ca actanți/performeri cât și ca asistență.

Adunarea nepoatelor este un obicei specific zonei și care ca și "strânsul sinilor" și o serie de alte secvențe din cadrul obiceiurilor din ciclul vieții presupune un act ritual de separație ce implică "răscumpărarea" (de data aceasta răscumpărarea se face de la moașă).

"Nepoatele" sunt femeile care au fost asistate la naștere de către moașă de "neam" sau "moașă satului".

Rolul moașei în cadrul obiceiurilor de naștere este primordial. Ea este performerul principal care asistă femeia în tot ceea ce I se întâmplă și face, dinainte de naștere, pe parcursul acesteia și o perioadă după naștere (acum implicându-se direct și în îngrijirea copilului). De aceea rolul moașei este bine individualizat în întreg ansamblul de ceremonii și rituri ce preced și urmează nașterea. "Trebuie să ținem seama – menționează Prof. Mihai Pop – că în viața tradițională a satului, moșitul era o funcție, o cinste obștească, nu o profesie în sensul de azi, și ca atare nu se remunera în bani".[1]

În societatea tradițională moașă era aleasă din neam (neamul mare), iar în comunitățile mai mici ea împlinea necesitățile întregului sat. Moașă era una din persoanele onorabile ale comunității, respectată și stimată de întregul sat. De aceea, prin extensie, și soțul moașei primea stima comunității, și implicit apelativul "Moș", care i se atribuia, chiar dacă era Tânăr.

Moașă nu era plătită pentru ceea ce făcea, ci "răsplătită" cu daruri la zile anume. Între moașă, femeile asistate, precum și noul născut se stabileau legături sociale cu conotații mai largi, chiar și de "rudenie", femeii asistate la naștere moașă îi spunea "nepoată". Termenul "nepoată" implică clar rudenia, iar când este în raport direct cu "moșul" și "moașă" cu sensul de bunici comentariile sunt de prisos. Moașă de "neam" sau moașă satului devin în raport de rudenie cu mama copilului și implicit cu acesta – rudenie spirituală. Toate aceste legături presupun o serie de obligații reciproce: moașă față de gravidă și noul născut și evident aceștia față de moașă. Una dintre aceste obligații în comunitățile maramureșene era și este și astăzi ca odată pe an, "într-o zi anume", moașă să fie sărbătorită în aşa-zisul obicei "Adunarea nepoatelor"[2]

Așa cum am spus mai sus, în Maramureș, femeia asistată de moașă devine pentru aceasta "nepoată", iar copilul născut "nepot". Astfel într-o "zi la anul" (a treia zi de Paști, etc.), moașă "își adună nepoatele", adică le convoacă la o petrecere pe care o dă în casa ei.

Chemarea era făcută de moașă. Cu această ocazie nepoatele aduceau moașei daruri, fiecare după posibilități, astfel: lână de pe o oaie, șterguri, doi coți de pânză, traistă, desagi și în modul simbolic 1 litri țuică și o pâine. Astăzi și darurile sunt adecvate zilei. Casa moașei îmbracă haine de sărbătoare: se împodobesc icoanele și blidele cu ștergări, pereții se îmbracă cu covoare, se amenajează și se îmbogătește ruda, se introduc în casă, de jur împrejurul pereților lavițe, mese, iar afară, în curte sau în "colejnă" (magazie deschisă pentru lemn), în căldări de aramă și oale mari de lut fierb sarmale cu carne de porc, zamă de tăieșei, tăieșei în lapte, se coace pâinea și cozonacii în cuptor. Toate aceste pregătiri, inclusiv comandarea muzicanților revin în sarcina moașei.

Obiceiul începe la orele 12. Nepoatele vin în grupuri de câte trei-patru și sunt primite de moașă pe rând, fiecare, într-o încăpere alăturată celei pregătită pentru

Vorba Ti – am nesocotit –
Dar eu simt că m – ai iubit.

Eu mergeam la râu cântând,
Tu-n genunchi stăteai plângând,
Iar când noaptea mă - ntorceam
Tot rugându – Te Te – aflam.

Eu mergeam spre lumea rea,
ție înima - Ti plâng ea,
Numai singur Dumnezeu
Știe cât Ti – a fost de greu. -

Iar când Domnul s – a – ndurat
Plânsul Tău 1 – a ascultat,
A mea inimă s – a frânt
Și – am pus sfântul legământ.

O, ce mult Te – ai bucurat
Când la Domnul m – am predat,
Tu cu lacrimi mulțumeai
Și Domnlui Te rugai.

1252

Măicuță Sfântă

O, Măicuță Sfântă,
A inimii floare
Ne – ai făcut Măicuță
Să pornim pe cale.

Am venit, Măicuță,
Să Te mai vedem
Și să - Ti spunem dorul
Care – l mai avem.

Noi venim la Tine
Cu multă durere,
Să ne dai, Măicuță,
A Ta mângâiere.

De când de la Tine
Noi ne – am depărtat,
O, Măicuță Sfântă
Noi Te – am supărat.

Am făcut păcate
Grele tot mereu,
Și – am uitat de Tine
Și de Dumnezeu.

Noi ne – ntoarcem iară
Cu lacrimi amare,
Să ne dai, Măicuță,
Milă și iertare.

Pentru noi Te roagă
Maică, tot mereu
Și ne dă credință
Tare – n Dumnezeu.

Scapă și păzește
Inima de rele,

Mamă - a mângâierii
Chinurilor mele.

1253

Dulce Mamă

Dulce Mamă, crin ales,
Mângâie – ne – n cale,
Dă - ne minte și – nteles
Prin a lumii vale.

Scapă și păzește – ne
Inima de rele,
Dulce Mamă, mângâie
Chinurile mele.

Ești Maria, suflet lin,
Mângâierea vieții,
Rază caldă, cer senin,
Steaua dimineții.

Lună plină - n noaptea grea,
Doamna lumii mele,
Du la mal luntrița mea
Printre valuri grele.

Dă - mi, spre Fiul Tână iubit
Dragoste aprinsă,
Dor de suflet umilit,
Flacără nestinsă.

Și să fii cu noi mereu,
Tu, luceafăr dulce,
Dorul sufletului meu
La Tine m-a duce.

1254

Sub o salcie umbroasă

Sub o salcie umbroasă
Maica Sfântă se rugă
Și cu voce – ndurerată
Către salcie zicea:

“ - Dacă îmi cunoști durerea
Și voiești să mi – o alini,
Dă - mi din ramurile tale
O cunună făr' de spini,

Fiul meu e sus pe cruce,
'Nsângerat, cu spini pe cap
Și cu ea la El m – oi duce
Ca de chinul greu să - L scap !

De – atunci salcia miloasă
Nu se mai înalță - n sus:
A rămas tot aplecată
Ca să - l plângă pe Isus.

sărbătorire. Pe un colț de masă sau pe un scaun este așezat un blid de ceramică cu apă în care este și un bănuț de argint. Nepoata, care este primită, își înmoie mâinile în apa din blid și o spală pe moașă de trei ori pe față și pe corp (spălatul este simbolic, sugerat doar) rostind:

- “Ierte-ți Dumnezeu păcatele și cele-i care te-au făcut pe Dumneata!”.

După care, cu cadoul adus “o spală” (adică simbolic o atinge) încă o dată, de trei ori rostind aceeași replică. Nepoata, apoi, sărută mâna și fața moașei. Urmează altă nepoată la rând, în timp ce, cele care au oficiat “spălatul” trec în încăperea unde este pregătită masa.

Așezarea la masă se face fără a se ține seama de ierarhia socială a actanților deoarece “toți s-au născut egali în fața lui Dumnezeu”. Observăm că întreg obiceiul se desfășoară pe două planuri: unul de ritual propriu-zis, cel al “spălării” moașei, rit de purificare și agregare, și altul laic, de sărbătorire a moașei de către nepoate și a nepoatelor de către moașă.

Moașă așeză pe masă, în dreptul fiecărei nepoate, sticla de țuică pe care a dus-o fiecare. În tot acest timp, ceterașul cântă “cântece de strigat și cântece de horit”. Nepoatele încină la moașă și strigă:

“Frunză verde de pe coastă
Să trăiască moașă noastră

sau:

“Şăde-să la moașă-n curte
Cu nepoate cât de multe”

sau:

“Mult mă uit cât îi Iza
Nu-I moașă ca dumăta!

sau:

“Să trăiască moșâca
Că ni-i cinste de dânsa!
Dumnezeu să-i deie bine
Că ea m-o moșit pe mine;
M-o moșit, m-o legănat

sau:

Moașă răspunde la strigături tot prin versuri de cinstire și mulțumire:

“Dragu-mi-i de Dumneavoastră
C-ați zinit la casa noastră
C-ați zinit, că m-ați ibdit,

Nepoatele răspund și ele:

“Dragu-mn-i unde-am zinit
Cu cine ne-am întâlnit

sau:

“Noi aicea am zinit
Că tare mult v-am ibdit,

Să trăiască mult și bine
Că ni-I cinste, nu rușine”

Frunzucă verde din vie
Bunucă și de-omenie”

M-o-nfăsat și m-o scăldat;
Şâ mi-o pus în ciupă flori
Să siu dragă la feciori
Şâ mi-o pus şâ busuioc
Să siu mare, s-am noroc”

Că de nu m-ați si ibdit
Pă la noi n-ați si zânit”.

Tăt cu ruja rugului
Și cu cinstea satului!”

Noi aicea am intrat
Că nouă tare ne-ați fost dragă”

Observăm că toate aceste “strigături” sunt de fapt autentice “formule de politețe” care sunt atât de specifice zonei Maramureșului.[3]

Cadourile date moașei presupun răscumpărarea copilului. Este interesant de consemnat că dacă copilul a murit, mama acestuia – nepoata – aduce moașei în dar trei cești, una cu vin, una cu zahăr și una cu apă spre a fi de sufletul copilului decedat.

Se încină, se bea, continuând dialogul între moașă și nepoate, prin strigături în versuri pe fundal muzical-coregrafic. Se petrece în continuare, strigându-se “de prietenă”, “de neam”, etc. În jurul orelor 16,00 se pune de mâncare pe masă. Veselia continuă, muzicanțul cântă tot timpul, iar femeile horesc. După servitul mesei, muzicanțul trece în mijlocul încăperii, iar femeile se prind în jocul specific femeilor “roata prin casă” (la Bârsana, “de-a babelor prin casă”). În ritmul jocului și al muzicii femeile cântă și strigă. Mai spre seară vin și bărbății, soții nepoatelor, care participă la cină împreună cu femeile, se continuă petrecerea iar la urmă se scot mesele și se face jocul, de data aceasta joacă femeile cu bărbății, jocul de doi, specific zonei: învârtita. La miezul nopții, muzicanțul cântă marșul și participanții mulțumesc moașei, își iau rămas bun și pleacă fiecare pe la casele lor. Dacă la Ieud, obiceiul, “adunarea nepoatelor” mai păstrează caracterul de ceremonial cu o serie de elemente de ritual, la Dragomirești, comună apropiată,

aspectul ceremonial s-a pierdut, fenomenul mutațiilor de sens și funcționale, mutații pregnante care se petrec la nivelul tuturor faptelor de folclor, și-a spus cuvântul. [4] Mutațiile s-au produs treptat de pe planul sacral în planul ceremonial (care se mai păstrează la Ieud) și apoi au trecut în planul estetic, divertismentul. Astfel, la Dragomirești elementele de ritual lipsesc, întregul obicei fiind transformat într-o petrecere la casa moașei sau chiar spectacol pe scenă.[5]

Mutațiile funcționale duc inevitabil la schimbarea sensului textelor culturale (text=obicei, în cazul de față) la trecerea lor de pe un plan contextual în altul.

Decorurile, abaterile de la normele tradiționale aducând de fiecare dată înnoirea

atât în planul contextual cât și în cel funcțional, sunt motivate de profundele mutații ce se produc la nivelul comunităților noastre sătești pe plan economico-social, psihosocio-cultural. Profesorul Mihai Pop explică fenomenul:

"Mutațiile funcționale nu înseamnă golirea de sens a faptelor de cultură tradițională – fiindcă nu pot să existe fapte de cultură lipsite de sens. Se produce doar o translație de planuri în cadrul ierarhiilor, o schimbare a raporturilor dintre funcția dominantă și funcția adiacentă. Una dintre ele, determinată de situația contextuală, poate deveni din adiacentă dominantă, pe când dominantă trece în rândul adiacentelor fără să dispară de obicei imediat cu totul".[6]

Spre edificarea fenomenului mutațiilor ce se produc la nivelul faptelor de folclor în general vom exemplifica cu obiceiul descris mai sus, astfel: - localizarea în timp a desfășurării obiceiului: ora de începere – miezul zilei; - localizarea în spațiu: numai la casa moașei, cu implicarea unei amenajări speciale a spațiului unde se desfășoară ceremonial. Elemente de ritual: blidul cu apă și bănuțul de argint (am văzut mai sus sensurile și semnificațiile multiple ale apei: purificare, viață; nevoie de contact – legătură și concomitant desprindere, etc.); spălatul moașei cu apă: rostirea formulei rituale de trei ori, etc.; participarea: grupul de femei (70-90 la Ieud) – nepoate – ritualul se desfășoară în exclusivitate numai în comunitatea feminină; interdicția participării bărbaților, accesul lor fiind posibil numai după terminarea ritualului.

Toate acestea se petrec la Ieud, sat mai conservator.

La Dragomirești, elementele de ritual lipsesc cu desăvârșire.

Sigur integrarea comunităților tradiționale în viața modernă va avea ca efect accelerarea procesului de mutații, elementele esteticului, divertismentului, spectacolarului câștigând rapid teren în defavoarea sacrului și ceremonialului.

Note:

1. Mihai Pop, Obiceiuri tradiționale românești, București, 1976, p. 131
2. Mihai Dăncuș, Zona etnografică Maramureș, București, 1986, p. 177-178; Mihai Dăncuș, Riturile de separare, agregare și inițiere în fază copilarie: Zona Maramureș, în: Vol. Marmația, nr. 5-6, Baia Mare, 1981, p. 437-438. Filmul documentar-științific: Adunarea nepoatelor. Regia: Paula Popescu-Doreanu. Consultant științific Mihai Dăncuș. Studioul de filme "Al. Sahia", București, 1973. Obiceiul a fost descris pentru prima dată de Mihai Dăncuș pentru realizarea acestui film.

3. ***, Antologia de Folclor a Județului Maramureș, Baia Mare, 1980, coautor Mihai Dăncuș, cap. Formule de politețe
4. În acest sens se poate vedea lucrarea noastră Adunarea nepoatelor - mutații de sens și funcționale, comunicare susținută la Sesiunea MARMAȚIA '74, în cadrul Festivalului de datini și obiceiuri de iarnă de la Sighetu Marmației.
5. Obiceiul a fost transpus în spectacol scenic de către un activist cultural la Căminul Cultural din Dragomirești și a luat locul I la festivalul Național "Cântarea României", Ediția a II-a, bucurându-se de succes și astăzi 2002 cu toate notele false ce le conține.

6. Mihai Pop, Mutății generale în domeniul culturii populare, note de curs, manuscris, București, 1972.
*Vezi lucrarea "Moașă – mediator între nou-născutul "necunoscut" și lumea cunoscută", publicat în Memoria ethnologica nr. 2-3/2002, p. 265-274. Obiceiul adunarea nepoatelor încheie capitolul despre MOAŞĂ. Toate acestea în lucrarea mai amplă "Nașterea în tradiția populară maramureșeană", teză de doctorat, Universitatea "Babeș Bolyai" Cluj Napoca, Facultatea de Litere, 1998

- *Toate strigăturile redate, ca și obiceiul descris sunt culese de către autor de la Balea Suzana din Ieud și Dăncuș Iulia n. Chindriș din Ieud, 1972.

**Atâta-ș stă vorba-n pticioare,
Cât stă cânile-n c..**

Colecția SIMONA și ALEXA GAVRIL BÂLE, Fișculaș, 2002.

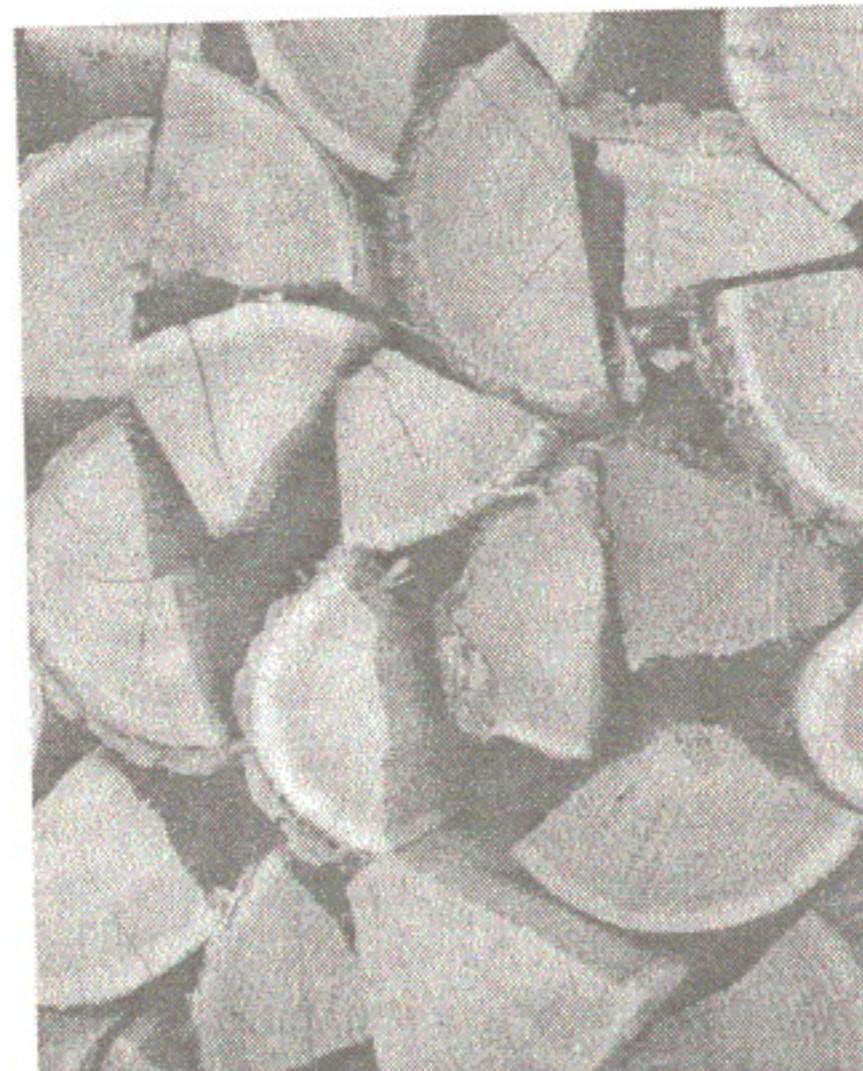

Foto: A. Toncoglaz

Numele Maria

Maria, ce dulce nume
Ești pentru cine crede,
Creștinul nu se pierde -
Un gând frumos îmi zice
Că - n veci voi fi ferice

Având pururea pe buze,
Marie, numele Tău.

Când griji, dureri, necazuri
Vor năvăli spre mine,
Eu voi scăpa la Tine
Cerând sprijinul Tău
Și inima îmi spune
Că - avea - voi zile bune

Purtând în minte pururea
Marie, numele Tău.

Când valuri de ispite
Cerca - vor să mă - ngroape
Chema - Te - voi aproape
Chiar la sufletul meu.
Credința mea - mi șoptește
Că - veci nu se - osândește
Cel ce pururea rostește
Marie, numele Tău.

Rugăciune către Născătoarea de Dumnezeu

Preacurată și
binecuvântată de Dumnezeu
Născătoare Marie, Maica cea
bună a Bunului Împărat, varsă
îndurarea Fiului Tău și
Dumnezeului nostru
spre pătimășul meu suflet și
cu rugăciunile Tale, mă
îndreptează spre fapte bune, ca
vremea cealaltă a vieții mele
fără de prihană să o trec și
prin Tine
Raiul să dobândesc Fecioară
de Dumnezeu Născătoare, care
ești una curată și binecuvântată.

Cântări de petrecanie

Cu o seară înainte de înmormântare

Vai de mine, măi unt'ě,
De tri zile-ai adurnit,
Te-am strigat, nu te-ai trezit;
De tri zile te-ai culcat,